

Het Zesde Gebod

Edith Kreuk

© Edith Kreuk 2024

Titel: Het Zesde Gebod

Auteur: Edith Kreuk

Uitgeverij U2pi, Den Haag, www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: JouwBoekdrukkerij.nl

ISBN 978 94 9336 445 5

NUR 300

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande, schriftelijke toestemming van de auteur.

Oktober 1936

Opgewekt snuift Walter de geur van ongewassen kinderlijven op als hij aan een nieuw rondje door de klas begint. De pennen krassen terwijl de klok rustig de minuten wegtikt. Zijn leerlingen werken ingespannen aan hun spellingsopgaven. Op twee verschillende niveaus, want naast de vijfde geeft hij nu ook les aan de helft van de vierde klas. Dat is flink aanpoten met zesenzeventig leerlingen, maar hij merkt dat het langzaam normaal begint te worden. De zon schijnt zo fel dat Walter de verlichting uit zou kunnen doen, maar hij laat het aan. De duistere tijden dat men zich moest behelpen met olielampen en zonneshijn zijn voorbij. In een modern klaslokaal hoort elektrisch licht. Walter loopt langs de banken en kijkt waar hij hulp kan bieden. Ruud zit met zijn pen boven het papier maar schrijft niets op. Walter legt zijn hand op de schouder van de leerling en kijkt waar de jongen gebleven is.

‘Verdeel “roken” eens in lettergrepen.’

‘Rook-uh ...’

‘Ro-ken’, verbetert Walter hem geduldig. ‘Dus ...?’

‘Met maar één o?’ De jongen kijkt hem onzeker aan. ‘Maar mijn moeder zegt ...’

‘Dit is de nieuwe spelling. Je moeder heeft het inderdaad anders geleerd.’ Hij heeft er zelf ook nog wel eens moeite mee dat twee jaar geleden alle spellingregels op hun kop werden gezet. Maar dat vertelt hij er niet bij. Ook dat hoort bij de moderne tijd.

Als hij weer opkijkt ziet hij dat een aantal leerlingen klaar is. Het is de bedoeling dat ze met hun armen over elkaar wachten tot alle leerlingen klaar zijn. Een vaardigheid die niet iedereen even goed beheerst. Vooral Pietertje Hoogenwerf, een klein jochie met pittige blauwe ogen, moet hij vaak straffen. Walter zou willen dat hij het kind iets beters kon bieden. Helaas kan hij het niet door de vingers zien dat hij kattenkwaad uithaalt als hij zijn werk af heeft. Het komt ge-

lukkig steeds minder voor dat hij hem moet slaan. Maar of dat komt omdat Pietertje zich beter is gaan gedragen, of dat de jongen zijn wandaden beter weet te verbergen, daar durft Walter geen uitspraak over te doen. Waar hij zich vooral zorgen om maakt is dat Pietertje niet op zondag in de kerk te vinden is. Het hele gezin Hoogenwerf is dan afwezig. Ze zijn er al verschillende keren op aangesproken, maar vader Hoogenwerf vindt dat een rustdag een rustdag is en dus geen dag om vroeg op te staan om naar een man in een jurk te luisteren. Dat de ouders zelf zulke godslasterlijke gedachten hebben, is al erg, dat ze daarmee hun vier kinderen meeslepen in een zondig leven, vindt Walter moeilijk te verdragen.

Na de spelling begint het speelkwartier. In de gang is de ingehouden energie al te voelen die tot explosie komt zodra de leerlingen op het schoolplein aankomen. Even in de buitenlucht is goed voor deze kinderen. Even fijn spelen. Voor velen is het thuis geen feest. Hun vaders zijn werkeloos, waardoor de toestand thuis triest is. Vroeger prima functionerende leerlingen ziet hij nu hun concentratie verliezen door een rommelende maag. Hun kleding is tot op de draad versleten. Ze kunnen schoolkleding krijgen, maar veel ouders zijn daar te trots voor. Gelukkig heeft de Amsterdamse Droogdok Maatschappij weer meer mensen nodig. De ADM is de grootste werkgever hier in Tuindorp Oostzaan.

Staan voor het raam van zijn klaslokaal denkt Walter aan het verlovingsfeest van juffrouw van Wijk. Je zou toch verwachten dat je voor zo'n gelegenheid al je collega's uitnodigt. Maar tot nu toe heeft hij geen uitnodiging gekregen. Meester Klarenbeek wel, en juffrouw Bakker. Het zal toch niet zijn omdat hij van Duitse afkomst is? Iedereen lijkt te zien dat hij niet van hier is en kijkt op hem neer. Hoe dat kan weet hij niet. Misschien is het zijn manier van praten of de kleding die hij draagt. Als een gesprek over Duitsland gaat, wat met de politieke ontwikkelingen daar regelmatig gebeurt, houdt hij zich op de vlakte. Zou dat juist verdacht zijn?

Volkert Koster staat met de middelvinger en wijsvinger van zijn linkerhand onder zijn neus en zijn rechterarm schuin omhoog ge-

strekt. Als hij ziet dat Walter naar hem kijkt laat de jongen direct zijn armen vallen. Met die jongen moet hij zo een hartig woordje spreken.

De schoolbel wordt geluid en alle kinderen gaan netjes twee aan twee in de rij staan, elke klas op zijn eigen plek. Walter is de tweede leerkracht die een klas op mag komen halen. Hij posteert zich voor zijn klas en telt snel de hoofden, eigenlijk meer uit gewoonte dan dat hij echt bang is een kind te missen.

Walter wil zich net omdraaien om de tocht naar het lokaal te beginnen als in een klas rechts van hem een kind ‘vader’ roept. Het is zijn zoon Johan die nu in de eerste klas zit. Hij beantwoordt hem met een korte glimlach. Hij heeft liever niet dat hij hier op school vader genoemd wordt. Hier is hij meester Vierlinden. Maar elke keer dat het gebeurt is hij het alweer vergeten voor hij zijn zoon erop aan kan spreken.

Zodra de kinderen hun plaats in de banken weer hebben ingenomen laat hij Volkert voor de klas komen.

‘Wat heb jij op het schoolplein gedaan?’ Walter ijsbeert voor de jongen. Stampt hij te hard? Merken ze daaraan dat hij Duits bloed heeft? Hij moet stilstaan. Dat is beter.

‘Ik heb tikkertje gespeeld, meester.’

‘Je weet best dat ik daar niet op doel.’

De jongen keek hem geschrokken aan. ‘Ik deed Hieler na, meester. Maar het was maar een grapje. Ik bedoelde er niets mee, meester.’

‘Je bedoelt Hitler. Maar die deed je helemaal niet na.’ Hij keek Volkert indringend aan. ‘Je deed mij na.’

Volkert kijkt hem met grote ogen aan. ‘Echt niet, meester. Zo doet u helemaal niet.’

‘Jij gaat nu op de gang staan. Daar ga je maar eens bedenken hoe je jouw meester wel met respect moet behandelen. En als ik in deze klas nog iemand de Hitlergroet zie brengen, dan krijgt diegene ervan langs met de liniaal. Is dat begrepen.’

Volkert sjokt naar de deur van het lokaal. Er staan tranen in zijn ogen. De klas is muisstil. Walter loopt terug naar zijn lessenaar waar-

bij hij zijn voeten zo zacht mogelijk neerzet. Dat moet hij zichzelf aanleren. Dan heeft niemand meer door dat hij Duits is.

Aan het einde van de dag fietst Walter door Tuindorp Oostzaan. Het is een levendige wijk zonder de hectische drukte van andere volkswijken hier in Amsterdam. Er rolt een bal vlak voor zijn fiets langs. Hij weet nog net het kind dat erachteraan loopt te ontwijken.

‘Hé meester Vierlinden, alles goed met u? Sorry voor die kleine, hoor. Hij moet eens beter uit zijn doppen leren kijken!’ roept een vrouw enthousiast vanuit een van de voortuinen. Veel te enthousiast. Die verbloemt haar afkeer.

Loek komt op hem afgerend als hij de deur van zijn huis opent. In zijn kielzog dribbelt de kleine Sofie die nog niet zo vast op haar beentjes staat. Hij knuffelt zijn kinderen uitgebreid.

‘Hallo schatten. Zijn jullie lief geweest voor moeder?’ Loek knikt zo hard dat hij bijna zijn evenwicht verliest. Sofie kijkt verbaasd naar haar wankelende broer. Hij geeft beide kinderen een zoen op hun kruin en loopt dan door naar de keuken, waar Magda aan Lea aanwijzingen geeft voor het avondeten. Lea is een goede daghulp, maar nog erg jong en onervaren. Ze komt uit een arm Duits gezin en is door haar ouders naar Amsterdam gestuurd omdat hier genoeg werk is voor dienstmeisjes. Ze slaapt in een huis waar meer meisjes uit Duitsland wonen. Als ze Lea op weg heeft geholpen draait Magda zich om en slaat haar armen om haar man. Hij voelt de bolling van haar buik. Over een paar maanden zal er een vijfde kind geboren worden.

‘Walter! Fijne dag gehad op school?’

‘Het was een prima dag, mijn liefste.’ Hij wil het nog even niet hebben over de imitatie op het schoolplein. Daar is hij nu te moe voor.

‘Ga maar naar de zitkamer. Dan zorg ik voor een kopje koffie.’

‘Is er nog post voor mij gekomen?’

‘Ik heb het op je schrijftafel gelegd. Volgens mij zijn het alleen maar rekeningen. O ja, ook nog een kaart van je tante. Die is kenne-

lijk een paar dagen naar Scheveningen geweest.’

Walter loopt naar de schrijftafel en pakt het stapeltje post. Inderdaad, alleen maar rekeningen en een ansichtkaart. Geen uitnodiging. Wanneer was de verloving nou precies? Over twee weken, toch? Dan moet de uitnodiging wel binnen enkele dagen komen. Ze kan het toch niet maken om alle collega’s uit te nodigen behalve hem? Wil ze niet dat haar familie weet dat ze een Duitse collega heeft?

Walter gaat in de comfortabele stoel bij de kachel zitten. Op de bijzettafel liggen de krant en zijn pijp al voor hem klaar, maar rustig roken lukt hem vandaag niet. Hij stoomt als een locomotief in volle vaart. Hij weet dat Magda ervoor zorgt dat de kinderen hem nu niet storen. Het eerste kwartier thuis is voor hem alleen. Normaal kan hij daarvan genieten.

Johan is de eerste die de kamer binnen komt. Schuchter kijkt hij naar zijn vader.

‘Kom maar bij mij zitten.’ Walter strekt zijn armen uit naar zijn zoon en trekt hem op schoot. ‘Wat heb je allemaal geleerd vandaag bij juffrouw Bakker?’

‘We hebben een nieuw woordje geleerd te lezen, vader. Zus kan ik al lezen. En de juffrouw las een heel mooi verhaal voor over een jongen die verdwaald was. Maar het liep goed af hoor.’

‘Dat is fijn. Ga nu maar snel kijken of Lea hulp nodig heeft bij het dekken van de tafel.’ Johan is nog maar net van zijn schoot of Marietje kruipt naast hem op de stoel.

‘Hallo jongedame, wat heb jij daar?’ Marietje houdt een tekening in de lucht.

‘Eens kijken wat je getekend hebt. Mensen die wandelen in de zon.’

‘Dat bent u, vader.’ Ze wijst naar het grootste poppetje op het blad. ‘En dat is moeder en dat zijn Johan, Loek en ik. En dat is Sofie in haar wagen.’

‘Dat heb je knap getekend, meisje.’ Meestal zegt een volwassene dat tegen een kind zonder het echt te menen, maar Marie kan echt heel mooi tekenen. Vooral als je bedenkt dat ze nog maar vijf jaar

oud is.

Er wordt aan Walters been getrokken en hij ziet dat Sofie ook bij hem op schoot wil kruipen. Hij helpt haar en zit zo een tijdje met zijn twee dochters op schoot. Het past allemaal net. Sofie ruikt naar volle luiers maar dat geeft niet. Die zal Magda zo wel verschonen.

‘Ikke ook,’ wordt er bij zijn knie geroepen. Loek staat met gestrekte armpjes voor hem.

‘Jongedames, ik ga jullie weer van mijn schoot af helpen.’ Marie klimt er zelf al af, wat Walter de ruimte geeft om Sofie de lucht in te tillen en met het pruttelende geluid van een vliegtuig bij zijn voeten te laten landen. Dan probeert hij hetzelfde te doen met Loek de andere kant op, maar die is daar eigenlijk net iets te zwaar voor.

‘Heb je vandaag lekker buiten kunnen spelen?’ Loek kijkt hem met grote ogen aan en knikt dan. Zijn zoon drukt zijn lichaampje tegen hem aan. Hij is niet zo’n prater, maar hij wil op zijn manier heel graag aandacht. Zo zitten ze lekker tegen elkaar aan. Walter denkt weer aan het verlovingsfeest. Zijn kinderen zijn ook van Duitse afkomst. Dat is vast aan hen te zien, al weet hij nog steeds niet hoe. Misschien worden zij ook niet uitgenodigd voor feestjes. Zou hij dat aan iemand durven vragen? En krijgt hij dan eerlijk antwoord?

Magda roept dat het eten op tafel staat. Iedereen zit al als hij de eetkamer binnen komt. Walters stoel staat aan het hoofd.

‘Laten we bidden,’ zegt hij plechtig als hij prettig zit. Iedereen buigt zijn hoofd en sluit zijn ogen. Eerst bidden ze het Onze Vader, daarna gaat Walter verder met een dankgebed voor het eten dat op tafel staat. Hij is echter nog niet halverwege of Sofie begint te gillen. Geërgerd open Walter zijn ogen.

‘Sofie, stilte!’ Magda draait met haar ogen. Ze hebben het hier al vaker over gehad. Zij vindt dat je kleine kinderen niet kan vragen zo lang stil te zitten. Walter vindt het bij de opvoeding horen om dat wel te kunnen. Als het weer stil is, begint hij opnieuw. Het hele dankgebed moet met de juiste waardigheid uitgesproken worden. Pas als dat helemaal gelukt is, kan de maaltijd beginnen. Hij moet nog drie keer opnieuw beginnen voor het gebed afgekruist kan worden en Magda

het eten kan verdelen. Ze eten vandaag aardappels en andijvie. Dat vindt hij eigenlijk niet zo lekker en dan moest hij ook het gebed nog eindeloos herhalen voor het eindelijk eens goed ging. Is het nou echt zo moeilijk om die paar minuten stil te zijn en rustig mee te bidden? De kinderen kwebbelen nu met elkaar. Walter zet zijn eigen frustratie aan de kant en luistert naar wat ze te vertellen hebben. Zijn rol aan tafel is die van luisteraar. Althans dat wil hij graag. Maar regelmatig wordt toch weer de onderwijzer in hem wakker en hoort hij zichzelf doceren over hoe onweer ontstaat of hoe de melk in hun keuken terecht komt. Daar kunnen kinderen de raarste theorieën over hebben. Theorieën die het beste zo snel mogelijk de wereld uit geholpen kunnen worden. Magda is degene die ervoor zorgt dat iedereen zijn zegje kan doen. Terwijl hij de gesprekken aan tafel rustig aanhoort, voelt hij zijn eigen vraag omhoog borrelen.

‘Magda, hoe weten mensen dat ik Duits ben?’

Zijn vrouw kijkt hem verbaasd aan. ‘Omdat je dat aan ze verteld hebt?’

‘En als ik het ze niet verteld heb, hoe weten ze het dan?’

‘Dan weten ze het niet. Het staat niet op je voorhoofd.’

‘Ze weten het. Ik zie het aan hun blikken. Ik weet alleen niet hoe.’

‘Onzin.’ Magda draait zich een beetje van hem af en voert Sofie. Ze weet het, anders zou ze niet zo fel reageren. Ze wil het niet zeggen. Zelfs zijn eigen vrouw houdt het geheim voor hem. En dat terwijl hij dacht dat ze elkaar alles zouden vertellen.

Na het eten helpen de kinderen met de tafel afruimen en drogen Johan en Marie af. Lea gaat naar huis als het eten klaar is. ’s Avonds moet Magda het huishouden zelf bestieren. Na de afwas brengt ze Sofie en Loek naar hun bedje. De andere twee mogen nog even bij Walter naar de radio luisteren of hij leest ze voor. Vandaag heeft hij voor het laatste gekozen. Op de vrijdagavond wordt er op de radio rond dat tijdstip uitbundige jazz gedraaid en dat soort muziek vindt Walter niet geschikt voor kleine kinderen. Hij doet bij het voorlezen altijd extra zijn best op de verschillende stemmen. De kinderen schateren het dan uit en Walter geniet er zelf ook erg van om het te doen.

Vooral de bevallige jongedame kan hij erg geestig nadoen. Maar hij merkt dat hij zich vandaag minder goed op het verhaal kan concentreren. Hij moet een paar keer een zin opnieuw beginnen omdat hij de verkeerde stem opgezet had. De dag van vandaag spookt door zijn hoofd. Die klas is veel te groot. De leerlingen spotten met hem en voor een feestje wordt hij niet uitgenodigd.

Na een uurtje gaan ook de oudste twee kinderen tandenpoetsen. Dat is iets waarover Magda wat gezien heeft in de stad. Een Afrikaanse man die zich mister Menthol noemde en lakschoenen en een doktersjas droeg, tilde met zijn stralend witte tanden een stoel op. Hij beweerde dat je net zulke witte tanden krijgt als je Babjaba Mentholtandpasta gebruikt. Allemaal onzin natuurlijk. Die witte tanden kunnen nooit echt zijn. Maar Magda gelooft er heilig in en koopt die tandpasta voor zichzelf en de kinderen.

Walter zet vast de radio aan. Er is een programma met klassieke muziek. Heerlijk voor deze avond. Nog één dag werken en dan heeft hij weer een vrije zondag. Hij sluit zijn ogen en tikt met zijn vinger op de leuning van de stoel op het ritme van de muziek. Hij merkt pas dat hij een beetje is ingedommeld als Magda binnenkomt met twee kopjes koffie. Met een zucht gaat ze zitten.

‘Ik heb vandaag weer zo’n vervelend huisbezoek gehad.’ Magda gaat voor de kerk bij arme gezinnen langs om ze hulp te bieden. Walter heeft liever niet dat ze dat doet in haar toestand, maar daar valt niet over te praten.

‘Ik zag dat de kinderen echt veel te mager waren en de kachel was duidelijk al dagen niet meer aan geweest en toch laat zo’n huisvader ons niet binnen om te kijken waar we kunnen helpen. En de taal die we op dat moment naar ons hoofd kregen! En gewoon waar de kinderen bij zijn, hè!’

Walter pakt Magda’s hand vast en glimlacht naar haar.

‘Als de woede gezakt is, komen deze mensen vast bij de kerk langs. Je hebt toch gezegd dat ze evengoed welkom zijn?’

‘Natuurlijk.’ Magda houdt er verder over op en luistert naar de verhalen over de dag van haar man.

Het was een mooie zondagsdienst. De preek ging over hebzucht, naar aanleiding van een gemeenteambtenaar die een greep in de kas had gedaan. Walter zag dat Johan extra goed aan het opletten was. Hij bereidt zich voor op zijn eerste communie. Hij is druk bezig goed te leren biechten, een belangrijke voorwaarde om de communie te mogen ontvangen. Ze gaan tegenwoordig naar een houten noodkerk. De echte kerk moet nog gebouwd worden. Het bouwsel lijkt nog het meest op de schaftkeet bij de timmerfabriek van zijn vader. Er zijn kerkbanken neergezet en een eenvoudige tafel doet dienst als altaar. Daarachter hangt Christus aan een houten kruis waar de houtworm zich tegoed aan heeft gedaan. Achter in de kerk hangt een afgebladderd schilderij van Maria met kind. Een eenvoudige standaard ervoor biedt ruimte aan een twintigtal kaarsen. Walter heeft in mooiere gebouwen de dienst bijgewoond, maar deze is dicht bij zijn woning wat met kleine kinderen erg handig is. Na de dienst blijft Walter nog wat kletsen met vrienden terwijl de kinderen met Magda naar huis gaan om het ontbijt klaar te zetten. Maar hij kan zich niet erg concentreren op de verhalen van de anderen. Er blijft een vraag rondzingen in zijn hoofd. Is hij hebzuchtig als hij een uitnodiging wil voor het verlovingsfeest? Overtreedt hij het tiende gebod? Hij wil echt niets wat van een ander is, dus waarschijnlijk niet. Of telt willen hebben wat een ander heeft ook als overtreding? Hij blijft erover piekeren tijdens het ontbijt en daarna als hij met de kinderen de eendjes gaat voeren.

Stipt om half vijf gaat de bel. Karl en Emma Vierlinden zijn uit Weesp gekomen om hun zoon te bezoeken.

‘Ich habe dich so lange nicht gesehen!’ Emma biedt de hand aan die haar zoon moet kussen. Walter doet het braaf en neemt de mantels van zijn ouders aan. Zijn moeder woont al dertig jaar in Nederland en spreekt de taal inmiddels redelijk, maar in familiekring weigert ze iets anders te spreken dan Duits. Niet alleen haar taal, maar ook haar kledingstijl is blijven hangen in de tijd dat ze aan de hand van Walters vader naar Nederland kwam. Ze blijft lange hooggesloten jurken dragen, het liefst in donkere kleuren, met de bombastische hoeden

die toen in de mode waren.

'*Herzlich Willkommen*', schuttert Magda. Ze is niet dol op de bezoeken van haar schoonouders. Natuurlijk heeft ze Duits op school gehad, maar het was niet bepaald haar beste vak. In plaats van dat ze de stralende gastvrouw is, zit ze er altijd een beetje stilletjes bij. Walter vindt dat akelig, maar hij kan zijn ouders niet veranderen. Magda was ook niet blij toen Walter voorstelde een daghulp uit Duitsland aan te nemen. Ze is zich voortdurend bewust van de fouten die ze maakt en kan regelmatig niet op de juiste woorden komen. Gelukkig spreekt Lea wel al heel goed Nederlands.

De kinderen eten eerder zodat ze in alle rust kunnen dineren. Zondag is de enige dag dat Walter alcohol drinkt. Niet veel maar het maakt de tong wat lossier en de stemming aan tafel wat beter. Maar natuurlijk niet te veel. De volgende dag moet hij gewoon weer voor de klas staan. Hij kan het zich niet permitteren om dat met een kater te doen. Eén keer had hij zich laten gaan op de zondagavond. Hij had nog nooit zo veel kinderen de klas uit gestuurd, gewoon om zelf rust aan zijn hoofd te krijgen. Hij kon niet rondlopen in de klas. Als een inktlap had hij de hele dag achter zijn lessenaar gehangen, helemaal tot niets in staat. Dat nooit weer. Zijn vader maakt het hem lastig. Die houdt van bier en spoort Magda constant aan om hem meer in te schenken. Dat zijn zoon wel meedrinkt maar in een veel lager tempo, kan hij niet accepteren.

'Drink toch gewoon, maak een beetje plezier!' roept hij steeds harder naarmate de avond vordert.

'Kun jij je Ralph nog herinneren, de zoon van Carla? Die is tegenwoordig directeur van een bank. Hij heeft een prachtig huis laten bouwen. Je vader heeft de kozijnen mogen leveren', gooit Emma haar woorden tussen het gebral van haar echtgenoot en kijkt met een zuur gezicht de kamer rond.

Walter herinnert zich die Ralph nog wel. Hij was een keer meegekomen toen hun moeders samen thee dronken. Een bleek jongetje met een perfecte scheiding in zijn haar die als een gedresseerd aapje een moeilijk stuk op de piano speelde. Fijn voor hem dat hij het tot

bankdirecteur heeft geschopt.

‘Ik heb op een gegeven moment maar gezegd dat het bier op was,’ fluistert Magda terwijl ze samen zijn ouders uitzwaaien. ‘Hij zal de auto toch nog wel op de weg kunnen houden?’

‘Het is maar een klein stukje rijden.’ Walter weet niet wie hij het meest probeert gerust te stellen, zichzelf of Magda. Zijn vader was inderdaad al behoorlijk dronken toen zijn moeder besloot dat het tijd was om naar huis te gaan.

De volgende dag staat Walter weer voor de klas. Ook juffrouw Slingerland, die het schoolgebouw schoonhoudt, heeft een uitnodiging gekregen, heeft hij net op de gang opgevangen. Hij wil zich er nu niet druk om maken. De leerlingen hebben zijn aandacht nodig. Eerst moet het Onze Vader gebeden worden en dan is het tijd om de handen van de kinderen te inspecteren. Minutieus bekijkt Walter alle handen. Hij controleert of de nagels goed kort geknipt zijn en als dat niet zo is, of er tenminste geen zwarte randen onder zitten. Het is van groot belang dat de kinderen met schone handen de week beginnen. Van vuile handen krijg je ziektes en vooral de kinderen die thuis niet goed te eten krijgen zijn vatbaar. Daarom neemt hij er uitgebreid de tijd voor. De klas wordt rumoerig.

‘Wie nu nog beweegt in zijn bank kan de gang op,’ buldert hij. Hij voelt een schok door de hand van Mia gaan. Een lief volgzaam meisje dat net de pech heeft dat haar hand aan de beurt is als hij uitvalt. Het helpt. De klas is weer weldadig stil en hij kan zijn ronde rustig vervolgen. Gelukkig hoeft hij niemand naar de bovenmeester te sturen. De leerlingen weten inmiddels dat op maandag hun handen schoon moeten zijn want er is niets zo gênant als de klas uitgestuurd worden omdat je vies bent. Daarna is het tijd om de rekenschriften uit te delen. Hij wijst twee leerlingen aan die deze taak mogen uitvoeren. Vervolgens legt hij de vierde klas uit hoe je moet staartdelen. De vijfde klas moet zich nog even vermaken met de sommen die op het bord staan. Die krijgen zo hun aandacht. Het blijft lastig om twee jaren les te geven. In zijn jeugd was het normaal dat er meerdere jaren bij elkaar zaten. In de loop van de tijd was men er zich bewust

van geworden dat kinderen beter onderwijs krijgen als ze alleen met hun eigen niveau in de klas zitten. Maar de ambtenaren in Den Haag zijn kennelijk vergeten hoe moeizaam het onderwijs vroeger ging en hebben nu bezuinigd op het geld dat de scholen krijgen voor onderwijzers. Hij moet het er maar mee doen en hopen dat de tijden snel weer beter worden zodat hij de leerlingen weer goed onderwijs kan gaan geven. Hij moet opschieten met zijn instructie aan de vierde klas want de vijfde begint zich te roeren. De eerste leerlingen hebben de opgegeven sommen af en zitten in hun banken te wachten. Hij is druk op het bord aan het schrijven als hij merkt dat hij nodig een scheet moet laten. Voorzichtig zet hij kracht op zijn billen en hoopt maar dat het hem lukt om geen geluid te maken. Helaas lukt dat niet helemaal. Het is nu zaak om te doen alsof er niets gebeurd is. Gelukkig stinkt het niet. Achter zijn rug hoort Walter zachtjes lachen. Ze denken dat de meester het niet door heeft, maar hij is ook jong geweest en weet precies hoe het eraan toegaat als er iets gebeurt wat niet hoort en de leerkracht even niet kijkt. Als hij niet opschiet, zullen er meer leerlingen gaan lachen en daarmee de kinderen die minder goed zijn in rekenen helemaal van hun werk afhouden. Terwijl de sommen juist voor hen heel nuttig zijn. Gelukkig kan hij snel de vierde klas aan het werk zetten en de vijfde klas verdere uitleg geven over het optellen van breuken voordat de vierde klas begint te morren. Hij ademt diep de zweetlucht van zevenenveertig lichamen in. Het is hem gelukt. Zelfs Jantje lijkt het te snappen en dat is nou niet bepaald het grootste rekenwonder. Na de rekenles is het tijd voor topografie. Hij heeft besloten de twee klassen hetzelfde te laten leren, anders is het niet meer te doen en bij de vijfde is alles toch weggezaakt, dus voor hen is het leren van de plaatsen in Zeeland net zo moeilijk als voor de vierde. Het maakt zijn werk een stuk simpeler. Hij besluit Herman voor de klas te roepen. Hij heeft even geen zin in een stuntelaar.

‘Zierikzee, Vlissingen, Middelburg, Goes’, roept de jongen terwijl Walter zijn stok in hoog tempo op de kaart laat knallen.

‘Allemaal goed! Je krijgt van mij een tien!’

Walter pakt de door Lea gesmeerde boterhammen uit zijn tas en eet ze langzaam op. Juffrouw Slingerland heeft de uitnodiging ook pas gisteren gekregen, hoorde hij net. Waarschijnlijk krijgt hij hem vandaag. De postbode is wel vaker trager met de post die er in zijn ogen niet zo belangrijk uitziet. Dan gaat de deur open en steekt Johan zijn hoofdje om de hoek. Walter wenkt dat hij binnen mag komen en slikt snel de hap brood die hij in zijn mond heeft door.

‘Hé knul, ben je daar weer. Kom maar in de bank zitten.’ De jongen komt de klas binnen en Walter diept een tweede pakje boterhammen op uit zijn tas. Magda heeft besloten dat de jongen best op school kan eten. Het geeft haar rust dat ze bij de lunch niet op de tijd hoeft te letten en het bespaart Johan een wandeling naar huis en weer terug naar school. Met hangende schouders neemt Johan plaats in de bank.

‘Is er iets gebeurd?’ vraagt Walter. Johan kruipt nog meer in elkaar. De tranen lopen over zijn wangen. Walter komt achter zijn lessenaar vandaan en slaat een arm om de schokkende schouders van zijn zoon.

‘We hadden vorige week dictee, maar ik wist het allemaal niet meer zo goed en nu zegt de juf... dat u zich wel zal schamen.’ Johan gaat gelijk weer kopje onder in de tranen.

‘Maar dat kan toch gebeuren dat je het even niet meer weet? Dat gebeurt mij ook wel eens hoor. Soms bereid ik een bijzondere les voor en dan weet ik opeens niet meer wat ik nou vertellen wilde. Dat is helemaal niet erg.’

‘Maar ik wil het goed doen, vader. Dan kunt u trots zijn op mij.’ De tranen stromen nu op volle sterkte over de wangen van de jongen. Walter gaat op zijn knieën zitten en trekt zijn zoon tegen hem aan.

‘Ik ben zo ook wel trots op je.’ Hij voelt een natte plek in zijn hemd ontstaan. Het geeft niet, het droogt wel weer op. Na een tijdje komt Johan tot bedaren en pakt een boterham die hij zwijgend op-eet. Hij heeft duidelijk nog moeite met slikken. Walter kijkt naar de roodomrande ogen en het haar dat een beetje door de war geraakt is van zijn omhelzing. Hij zal Jantine Bakker erop aanspreken dat

hij het niet waardeert dat ze zo met zijn zoons gevoelens speelt. Er komen vaker leerlingen huilend bij haar uit de klas. Ze is streng en niet rechtvaardig. Als ze een hekel aan een bepaalde leerling heeft, dan laat ze dat duidelijk blijken. Helaas hoort zijn zoon kennelijk tot die categorie. Een onderwijzeres die je niet wil tegenkomen in je schoolcarrière. Het doet hem verdriet dat hij er weinig aan kan doen dat zijn zoon dit overkomt. Aan de andere kant, komen we allemaal niet ergens in ons leven een juffrouw Bakker tegen? Bij Walter was het een wiskundeleraar. Hij komt er wel weer overheen. Hij schrikt op uit zijn overpeinzing door kinderstemmen. Hij kijkt op de klok boven de deur en ziet dat het alweer tien voor één is. Over tien minuten begint de les weer. Johan gaat weer terug naar het schoolplein om straks met zijn klasgenoten de school binnen te komen.

De rest van de dag gaat als in een waas aan hem voorbij. Hij weet dat hij heeft voorgelezen uit *De Kleine Johannes* maar hij kan zich niet meer herinneren wat er nou gebeurde in het verhaal. Hij is met zijn hoofd bij juffrouw Bakker en zijn arme zoon die van die heks les krijgt. Als hij eindelijk de kinderen kan laten gaan, beent hij direct naar de eerste klas. Hij heeft de deur al open geknald voordat hij bedenkt dat het beleefd was geweest om even te kloppen. Daar is het nu te laat voor. Jantine Bakker zit geconcentreerd te schrijven met een stapel schriften voor zich.

‘Ik begrijp dat er een incident is geweest met mijn zoon.’

‘Meneer Vierlinden, wat prettig om u hier te mogen ontvangen.’ Ze heeft een melodieuze stem waar een vleugje Twente doorheen schemert. De rust die ze uitstraalt maakt Walter alleen maar bozer.

‘Waarom heeft u tegen hem gezegd dat hij zich moest schamen? Mijn zoon hoeft zich niet te schamen. U zou zich moeten schamen!’ Hij moet moeite doen om haar arm niet te pakken alsof ze een ondeugend schoolmeisje is.

‘Johan heeft het dictee niet goed gemaakt. Hij moet niet denken dat hij een aparte behandeling krijgt omdat hij uw zoon is.’

‘Hij krijgt wel een aparte behandeling. U heeft een hekel aan mij omdat ik een Duitser ben en dat wordt afgereageerd op mijn zoon.’

Dit is een volstrekt onprofessionele situatie. Ik eis dat u hem uw excuses aanbiedt.' Walter zet zijn woorden kracht bij door met zijn vinger op de lessenaar te tikken in het ritme van zijn woorden.

'Ik denk er niet over om een leerling mijn excuses aan te bieden, al is het duizend keer uw zoon. Maar u bent Duitser? Dat wist ik helemaal niet. Bent u daar geboren? U heeft geen accent.'

'Hou me maar niet voor de gek. U wist dat wel. Iedereen weet dat. Daarom heeft juffrouw van Wijk mij niet uitgenodigd op haar verlovingsfeest.'

'Bent u niet uitgenodigd?' Ze moet duidelijk een glimlach onderdrukken. 'Misschien moet u het aan Annie vragen waarom ze u niet uitgenodigd heeft. Volgens mij weet zij ook niet dat u een Duitser bent. Waarschijnlijk is het een foutje. Ik zou het gewoon vragen.' Ze buigt zich weer over de schriften en gaat door met waar ze mee bezig was, hem als een geest achterlatend. Hij blijft nog even staan, niet wetend wat hij met de situatie aan moet. Woedend beent hij de klas uit. Zijn voetstappen galmen door de verlaten gang richting de kamer van de bovenmeester. Walter ademt een paar keer diep in en uit als hij ziet dat de kamer verlaten is. Hij moet zijn woede nog even laten rusten, maar het laatste woord hierover is nog niet gezegd. In zijn eigen lokaal zakt hij op zijn stoel en besluit tot de Heer te bidden om hem wijsheid te geven. Hij slaat een kruis, controleert nog een keer of de deur van het lokaal dicht is en sluit zijn ogen. Zachtjes begint hij te prevelen. 'Onze Lieve Heer, ik zit hier in een situatie waarin mijn zoon en ik oneerlijk behandeld worden. Mijn zoon is huilend naar mij toe gekomen. Ik heb medelijden met hem. Bovendien word ik niet aardig behandeld door een collega die mij niet wil uitnodigen voor haar verlovingsfeest. Het is toch niet meer dan normaal dat je je collega's bij zo'n gelegenheid uitnodigt? Of vindt U dat ik me aanstel? Moet ik nog even geduld hebben? Kan ik het haar gewoon vragen? Ik weet het niet meer. Lieve Heer, help me met deze beslissing. Amen.'

Hij opent zijn ogen en blijft nog even voor zich uit zitten staren. Hij voelt zich al een stuk rustiger. Hij heeft het probleem in de handen van God gelegd. Nu zal het wel goed komen.

Januari 1937

Het voelt alsof hij elke dag een zwaardere loden bal achter zich aan moet slepen. Als hij naar huis fietst krijgt hij de trappers nauwelijks rond. Magda's zwangerschap begint steeds zwaarder te worden. Ze heeft veel last van haar buik en haar rug. Als Walter uit school komt, gaat ze even op bed liggen. Walter zou zo graag naast haar kruipen en indutten tegen haar warme lichaam. In plaats daarvan wordt hij belaagd door zijn kinderen. Voor gesprekken op de late avond is Magda ook al te moe. Ze luisteren zwiingend naar de radio. Magda heeft dan haar ogen dicht en haar buik waar het kind driftig in licht te trappen steekt vooruit. Hij zit ernaast, met een hoofd te zwaar voor zijn nek. Ze gaan elke avond vroeg naar bed en toch blijft hij moe. Vandaag was hij uitgevallen tegen een leerling omdat zijn veter los zat. Normaal had hij daar een opmerking over gemaakt. Dan had het kind de schoen weer in orde gemaakt en was het klaar. Dit keer stond hij te snauwen dat de jongen wel wat netter mocht zijn op zijn enige paar schoenen. Achteraf had hij spijt, maar wat had die jongen daaraan. Hij wilde niet zo'n onderwijzer zijn en al zeker niet zo'n vader. Ook thuis is het hem snel allemaal te veel. Dat maakt hem alleen maar moedelozer. Misschien moet hij bidden om een oplossing. Dat helpt vaak om de paniek in hem te stoppen. Als het tijd is om naar bed te gaan, trekt hij zijn pyjama aan en wacht gespannen tot ook Magda klaar is om voor het bed te knielen. Zou zijn gebed eindelijk worden verhoord? Hij vouwt zijn handen en sluit zijn ogen. Eerst bidt hij met Magda hun vaste avondgebed, zoals hij dat elke avond doet. Daarna gaat hij in zijn hoofd verder. 'God, ik ben de laatste tijd zo moe. Ik voel me geen goede onderwijzer daardoor. En ook geen prettige vader. Ik ga op tijd naar bed en eet genoeg, maar toch krijg ik steeds minder energie. Help me Heer, om energie te krijgen!' De wanhoop vormt een bal vlak boven zijn middenrif. 'Ik ben toch altijd een goed christen geweest? Wilt u me dan alstublieft helpen?'

‘Ga biechten,’ hoort hij opeens iemand zeggen. Walter kijkt om zich heen. Is er iemand de slaapkamer ingeslopen? Hij ziet niemand. Magda kan het niet geweest zijn. Die is, zonder dat hij het gemerkt heeft, in bed gaan liggen en is al licht aan het snurken. Is ze soms in haar slaap aan het praten? Nee, hij hoorde duidelijk een mannenstem. Magda’s lieve zachte stem had hij echt wel herkend. Hij blijft nog even zitten luisteren, maar hij hoort alleen een fiets die langs rijdt en heel in de verte het blaffen van een hond. Walter kruipt onder de dekens en voelt de warmte van zijn vrouw. Was er soms iemand langs gelopen die tegen iemand zei dat hij moest biechten? Het klonk echter van veel dichterbij en hij had verder geen voetstappen gehoord. Maar aangezien er geen andere verklaring is, moet het dat wel geweest zijn. Walter draait het licht uit, aait nog even Magda’s buik en valt dan in slaap.

Zo goed als het gaat staat hij de volgende dag weer voor de klas. Hij voelt hoe de zwaartekracht aan hem trekt als hij tussen de schoolbanken door loopt. Zijn gebed is duidelijk niet verhoord. De duffe warmte die in het klaslokaal hangt maakt het alleen maar erger. Hij had wat minder kolen moeten gebruiken vanochtend. Het liefst zou hij op de koude stenen vloer gaan liggen. Die rare stem blijft rondzingen in zijn hoofd. Was het de Heer die hem geantwoord had? Dan was het simpel. Hij zal pastoor Smulders aanspreken en zeggen dat hij moet biechten.

Zodra hij de school kan verlaten rijdt hij naar de kerk. Hij treft de kapelaan aan die bezig is de stompjes van de kaarsen voor Maria te verwijderen zodat er weer nieuwe gebrand kunnen worden. Hij schrikt als Walter opeens naast hem staat.

‘Meneer Vierlinden, wat fijn u te treffen, wat kan ik voor u doen?’ Walter is nog buiten adem. Hij merkt nu pas hoe hard hij gefietst heeft.

‘Goedemiddag kapelaan de Vries, zou ik pastoor Smulders kunnen spreken? Ik wil biechten. Nu.’ De kapelaan kijkt geschrokken. Iemand die op dinsdagmiddag met spoed wil biechten, dan heeft diegene vast een erge zonde begaan. ‘De pastoor is op dit moment